

LA POARTĂ, PE SCĂUNEL

Hanul. Atragerea drumeților. Din nou, visuri despre comoară.

Știți ce vasăzică un han? Un han nu e un loc de popas și nici un hotel, ci ceva între aceste două noțiuni – sau, dacă vreți, ambele la un loc. Hanul ținut de Nuhăm Rabinovici în Pereiaslav, și din care își scotea traiul, era un han în toată regula, cu o curte mare, cu grajduri mari pentru cai și căruțe și cu odăi încăpătoare, cu mai multe paturi, pentru călătorii care trăgeau aici. Cel care poposea la han închiria de obicei un singur pat, nu odaia întreagă; afară dacă nu era vreun bogătaş, ori vreun om de vază. Asemenea călători se iveau însă rar și lor li se spunea „mușterii grași“. Majoritatea oaspeților, așa-ziiși „calici“, închiriau, cum spuneam, un pat. Lor nu le trebuiau samovare speciale, nici oameni care să-i slujească. Li se aducea în „salon“ un singur samovar mare și fiecare dintre oaspeții „de un pat“ își avea ceainicul lui, cu picul lui de ceai – deci turnați-vă, oameni buni și beți sănătoși, după pofta inimii!...

Dimineața sau seara era o plăcere să privești hanul lui Nuhăm Rabinovici. O grămadă de evrei în jurul unei mese, bând și pălăvrăgind și vorbind toți odată, iar fumul – să-l tai cu cuțitul. Oamenii trăncăneau despre câte-n lună și-n stele. Cutare vorbea despre bâlci – fiindcă el colinda bâlciurile. Altul despre grâu – căci era negustor de cereale. Altul povestea despre medici – era un bolnav care tușea întruna. Al patrulea vorbea cu aprindere despre cantori – fiindcă era un evreu care iubea muzica, și n-aveai ce-i face! Mai zăreai pe câte unul cufundat într-un cotlon, făcându-și tacticos rugăciunea, cântând-o cu un glas pițigăiat ca de femeie. Cât despre stăpânul însuși, *reb* Nuhăm

Rabinovici, om suferind, cum știți, stătea în halatul lui căptușit cu piei de pisici, cu o iarmucă rotundă pe cap și o țigară groasă în gură, tronând ca un suveran în capul mesei, printre oaspeți. Asculta pe toți în același timp – dar numai cu o ureche. Cu cealaltă veghea, poate fără să vrea, la sporovăiala mamei vitrege, la sudalmele ei care curgeau ca untdelemnul și se întindeau ca mierea. Pesemne că iarăși se răfuia, din te miri ce, cu copiii ei vitregi, împărțindu-le ocări și sudalme, cu inima largă. Pe unul îl lovea în coaste, pe altul după ceafă... cutăruia îi ardea un pumn zdravăn în burtă; dumneaei voia ca ăsta să-i legene copilul și celălalt s-o însoțească în piață ca s-o ajute la cărat coșul, iar al treilea, nici mai mult nici mai puțin, să se ducă dracului... Copiii ascultau și făceau tot ce li se porunca, fiindcă n-aveau încotro – vremurile erau grele și traiul anevoios. La *heider* se duceau numai o jumătate de zi, în cealaltă jumătate ajutând tatălui pe cât le stătea în puteri. Unul făcea pe odăiașul în casă și-i servea pe clienți, altul stătea afară la poartă, pe un scăunel, și striga la harabagiii în trecere: „Poftește nene, aici! Trage aici!...”

Bineînțeles că afară, la poartă, pe un scăunel e mult mai plăcut decât în casă, unde trebuie să înduri iadul mamei vitrege și hărmălaia clienților. De fapt, să șezi la poartă, pe scăunel, nici nu se poate numi treabă – e o joacă, o distracție. Mai cu seamă când harabagiii trec în goana cailor, cu fluierături, cu chiote și pocnete de bici. Vin de la vaporul cu pasageri și, vrând să se întreacă, gonesc și ridică un praf de nici nu-i mai vezi pe pasageri. Dar că în haraba sau trăsură sunt pasageri, asta-i limpede. Toți băieții și toate slugile de pe la hanuri sar atunci în calea harabagiului cu o zarvă veselă: „Fă-te-ncoa' nene!”. Harabagiul le răspunde pocnind din bici în goana cailor și dispărând în praful uliței, lăsând băieții și slugile cu buzele umflate.

Asta se întâmplă vara, pe timpul navigației, când Niprul curge liniștit. Iarna, când Niprul îngheață, hanul trăiește de pe urma altui soi de clienți. Atunci trag în curtea hanului harabale uriașe și săniile încărcate cu un fel de mărfuri acoperite cu rogojini și care put a mucegai. Pe acești clienți nu-i ispitesc nici prânzul bun de sâmbătă și nici să închirieze un pat. Acestora le dă mâna să zacă laolaltă, claie peste grămadă, pe dușumea sau în curte, în fața carelor, și doar să cumpere fân și ovăz pentru cai. De la asemenea mușterii ai prea puține foloase, iar câștig încă și mai puțin. Unde mai pui că în toiul iernii, pe ger, nici așteptatul afară la poartă, pe scăunel nu-i tocmai dulce. Eroul acestor povestiri își amintește prea bine de vremea când făcea de strajă pe scăunelul de la poartă. Vara, pe arșiță, se cocea de căldură; iarna degera de frig ca un cățel. Înfășurat într-un cojocel rupt, cu niște cizmulițe care întrebau mereu de cizmar, Șulem își lovea picior de picior, tot sperând să se ivească vreun harabagiu ori vreo sanie cu călători, cărora să le poată ieși în cale: „Poftiți, mânați aici, la noi!”. Dar, ca dinadins, harabagiii treceau în zbor și trăgeau la alt han, mai arătos – chiar la hanul de peste drum, al lui Riven Iasnogradski. Acolo cică ar fi odăi mari, cu scaune moi, cu oglinzi, cu câte și mai câte mobile frumoase, pe care alde Rabinovicii nu le au. Tocmai de aceea hanul de peste drum e mai totdeauna plin de „mușterii grași”, în timp ce la ei, la hanul Rabinovicilor, e pustiu, suflă vântul... Așa că Șulem e supărat foc. Pe cine? Pe Dumnezeu. De ce n-a făcut Dumnezeu ca el să se fi născut în casa lui Riven Iasnogradski, decât în a lui Nuhăm Rabinovici?

În ochii lui Șulem, Riven Iasnogradski devine un simbol al norocului, al bogăției și al belșugului. Iar mușterii mulți și grași devin pentru el un ideal, o a doua „comoară” la care visează acum, întocmai cum visa pe vremea lui Șmulik la vechea comoară din Voronka. I se pare că în fiecare trăsură

care trece pe dinaintea casei lor, vizitiul transportă pasageri de clasa întâi, mușterii grași, în șube de urs. Harabagiul tocmai trece pe lângă hanul lor, dar nu apucă Șulem să rostească „Poftiți!” că acela își și oprește căluții cu un prrr, și din trăsură coboară, unul câte unul, câțiva oaspeți simandicoși, în șube bogate, din blană de urs. După aceea se descarcă niște geamantane galbene, de piele, dol-dora de bunătați – fiecare geamantan cântărește un pud. Și clienții pășesc grav pragul casei și cer camere, fiecăruia câte o cameră separată, să li se facă patul, să li se aducă fiecăruia câte un samovar. Poruncesc apoi să li se pregătească prânzul și cina. Tata, cu iarmuca pe cap și cu obrazul surâzător, le urează un călduros „bun venit”, întrebându-i totodată dacă au de gând să rămână și sâmbăta la han. Ei surâd și-i răspund: „Da’ de ce numai o sâmbătă, de ce nu trei sâmbete?”. Și din vorbă în vorbă se află că aceștia nu-s decât niște negustori care au venit să cumpere grâu și că la cumpărarea grâului tata ar avea ocazie să mijlocească și să-i pice un comision frumos. La drept vorbind, de ce nu, de ce să nu lingă și el un oscior?... La aceste cuvinte, răsare mama vitregă, care în cinstea oaspeților s-a gătit cu basmaua ei de mătase cea de zile mari. Obrazul îi râde de fericire. Privește cu un ochi la oaspeții cei grași și întreabă în șoaptă: „Cine i-a adus?” – „Eu i-am adus, eu!”, răspunde Șulem fudul și e fericit de minciuna pe care a trântit-o cât ai clipi. E fericit că vor avea și ei o zi bună, ah, măcar o singură zi bună, o singură sâmbătă bună. Ah, ce sâmbătă veselă vor avea! Și de ce, mă rog, numai o singură sâmbătă? De ce nu trei sâmbete la rând?

Toate acestea ar fi tare bune, de n-ar fi doar o fantezie, un vis. Toți acești clienți grași, cu șube de urs și cu geamantane galbene au sosit într-adevăr și au tras la han. Dar nu la hanul lor, ci la cel de peste drum, al lui Riven Iasnogradski. „Ah, ce clienți, ce clienți răi! Ce-aveau de pierdut dacă trăgeau la noi?”, gândește incorigibilul visător și

intră în casă, înghețat sloi. Îl găsește pe tata, în halatul lui din piei de pisici, stând aplecat peste o carte și pe mama vitregă, încinsă la față ca de pojar: „N-a sosit nimeni? Ce să fac cu pâinea pe care am copt-o și cu peștele pe care l-am gătit? Doar n-o să le dau la câini! Ori poate credeți că din toate astea o să vă-nfruptați voi? face ea către copiii vitregi. Las' că nu vă ia dracu dac-o să mâncați și pâine rece! Credeți c-o să vă rămână-n gât, sau că, Doamne ferește, nu v-o mistuie burta? Auzi colea! Ce copii plăpânzi, o droaie, nu le fie de deochi și toți crescuți în puf! Să fi rămas și ei, ca fetele, la bunici la Boguslav; să mai fi zăcut puțin și-acolo, decât să-i care încoace – căra-i-ar dracu-n cârcă! – să ne ajute la mâncat – mânca-i-ar ciorile, ciuguli-i-ar de vii, cădea-le-ar carnea de pe ei, cum cade de pe mine când văd că mai vine o iarnă, veni-le-ar rău!“.

Și așa, mama vitregă pornește să turuie, iar Șulem, visătorul, uită cu desăvârșire că-i înghețat de frig și aleargă din nou afară, în ger, la scăunelul de la poartă. Tot acolo e mai bine. Acolo, cel puțin, poți sta liniștit, visând că Dumnezeu trimite totuși niște clienți, grași, cu șube îmblănite și cu geamantane galbene de piele care uite că trag la hanul lor, și nu peste drum, la Riven Iasnogradski!... Dumnezeu, când vrea, poate!

47

COLECTORUL

Bilete de loterie Saxa și Braunschweig. Speranțe mari, câștig de nimic. Șulem scrie o carte în maniera romanului *Dragoste în Sion*, de Mapu.

Într-adevăr, minunată se dovedea tăria de caracter a lui Nuhăm Rabinovici, dacă el, de felul lui un om slab, tăcut și îngândurat, era în stare să

îndure infernul mamei vitrege și să-i asculte fără a scoate un cuvânt blestemele și sudalmele și să vadă cu ochii lui cum îi torturează copiii! Cât suferea în inima lui acest om, nimeni n-a știut, căci nu a spus-o și nu a arătat-o nimănui. Poate că de aceea mama vitregă îi purta o deosebită considerație, îl stima și îl respecta, cu el purtându-se cu totul altfel decât cu copiii. Firește, îl prețuia atât cât era în stare s-o facă o femeie ca ea care, la rândul ei, nu lungea miere. Muncea din răspuțeri, săraca, trudea de dădea în brânci într-o gospodărie atât de grea, cu o spuză de copii, unii ai ei, alții vitregi. Și poate că respectul ei pentru tata venea de la stima și prețuirea de care se bucura bărbatul ei în oraș, deși știau cu toții că Nuhăm Rabinovici, departe de a fi bogat, abia își scotea pâinea. Cum s-ar zice, femeie proastă nu era, ci doar o ființă amărâtă și iute la mânie, altminteri o fire deschisă: ce-i în gușă și-n căpușă! Și pentru că tata n-o înfrunța niciodată când o lua gura pe dinainte, nu-l supăra nici ea în treburile lui. Îl lăsa în pace să răsfoiască o carte, să facă o partidă de șah sau să stea la taifas cu cine voia. Toți cei cu care stătea de vorbă tata erau oameni cu vederi largi, emancipați, culti, s-ar putea spune intelectualitatea orașului Pereiaslav din acea vreme. Alcătuiau un grup de intelectuali, din care fiecare în parte ar merita să fie pomenit aici și descris întocmai, cu apucăturile și caracterul său.

Mai întâi s-ar cuveni să fie descris „Colectorul“, un bărbat îndesat, greoi, dar „om cu cap“ și – după cum se șoptea – un liber-cugetător, cu toate că purta perciuni stufoși și caftan. Nuhăm Rabinovici spunea despre el că e un om cu gândire profundă și un atotștiutor. Zile întregi erau în stare să stea între patru ochi și să tot discute. De unde aveau atâta de vorbit? De multe ori colectorul venea sau pleca în mână cu o carte. La mama vitregă, el se asigurase de o poreclă: